

Záverečná karta projektu

Názov projektu Evidenčné číslo projektu **APVV-16-0584**

Nezamýšľané mesto: Architektonické a urbanistické koncepcie 19. a 20. storočia v mestskej štruktúre Bratislavy

Zodpovedný riešiteľ **Ing. arch. prof. Henrieta Moravčíková, PhD.**

Príjemca **Historický ústav SAV**

Názov pracoviska, na ktorom bol projekt riešený

07.2017 - 05.2018 Ústav stavebníctva a architektúry SAV
po delimitácii riešiteľského kolektívu z ÚSTARCH na HÚ SAV
06.2018 - 11.2020 Historický ústav SAV

Názov a štát zahraničného pracoviska, ktoré spolupracovalo pri riešení

Na riešení projektu nespupracovalo zahraničné pracovisko.

Udelené patenty/podané patentové prihlášky, vynálezy alebo užitočné vzory, ktoré sú výsledkami projektu

V rámci projektu neboli udelené.

Najvýznamnejšie publikácie (knihy, články, prednášky, správy a pod.) zhrňujúce výsledky projektu – uveďte aj publikácie prijaté do tlače

Vedecké monografie

MORAVČÍKOVÁ, Henrieta - SZALAY, Peter - HABERLANDOVÁ, Katarína - KRIŠTEKOVÁ, Laura - BOČKOVÁ, Monika: Bratislava (ne)plánované mesto / Bratislava (un)planned City. Bratislava, Slovart 2020. 624 s. ISBN 978-80-556-4696-1

MORAVČÍKOVÁ, Henrieta - SZALAY, Peter - HABERLANDOVÁ, Katarína - KRIŠTEKOVÁ, Laura - BOČKOVÁ, Monika: (Un)Planned Bratislava. Bratislava : VEDA, Publishing House of the SAS, Centre of Operations of the SAS, 2019. 327 s. ISBN 978-80-224-1852-2.

SZALAY, Peter - BOGÁR, Michal - HABERLANDOVÁ, Katarína - BARTOŠOVÁ, Nina - KRIŠTEKOVÁ, Laura: Vojnová Bratislava : 1939-1945. - Bratislava : Marenčin PT, 2019. 225s. ISBN 978-80-569-0131-1

Príspevky v karentovaných časopisoch

MORAVČÍKOVÁ, Henrieta - KRIŠTEKOVÁ, Laura - LOVRA, Éva. Antal Palóczy and the beginnings of modern urban planning in the Kingdom of Hungary: the example of Bratislava and Novi Sad (1867–1918). In Planning Perspectives, 2020, vol. 35, no. 2, p. 371-381. ISSN 0266-5433.

MORAVČÍKOVÁ, Henrieta: Bratislava (Un)Planned City / Bratislava (ne)plánované mesto. In: Architektúra & Urbanizmus : 2019, roč. 53, č. 3-4, s. 224-234. ISSN 0044 8680

MORAVČÍKOVÁ, Henrieta - PASTOREKOVÁ, Laura - LOVRA, Éva. Red or blue? The start of modern planning in Bratislava | Červený alebo modrý? Začiatky moderného plánovania Bratislavy Architektúra & urbanizmus, 2017, 51(1-2), p. 30–43.

SZALAY Peter. „Zbúrat! Máme na to zlé rozpomienky“ K histórii odborných a politických diskusií o Bratislavskom hrade na sklonku 1. Československej republiky a vojnovnej slovenskej republiky. = “Demolish it! It brings back bad memories” On the history of expert and political discussions of Bratislava Castle at the end of the First Czechoslovak Republic and in the wartime Slovak Republic. Historický časopis, 68, 3, 2020, s.107–131, ISSN: 0018-2575

SZALAY Peter, Asanácia: priemet vyvlastňovacej legislatívy do plánovania Bratislavy ako hlavného mesta v prvej polovici 20. storočia; príklad Námestia slobody. Architektúra & urbanizmus, 52, 2018, č. 1- 2. s. 18–35. ISSN 0044 8680

Pozvané prednášky na zahraničných vedeckých podujatiach

MORAČÍKOVÁ, Henrieta: Bratislava, the (un)planned city: The Impact of 20th Century Urban Planning on the Urban Structure of the Slovak Capital. 2nd UrbanHist Conference. Keynote lecture. Interpreting 20th Century European Urbanism. 21-23. 10. 2019, Stockholm.

MORAČÍKOVÁ, Henrieta: Shaping Modern Bratislava: The Role of Architect Friedrich Weinwurm and his Jewish Clients in Designing the Slovak Capital. International symposium “Desingning Transformation: Jews and Cultural Identity in Central European Modernism” University of Applied Arts Vienna, May 16–17, 2019.

SZALAY Peter: „Empýreum na Dunaji“. Budovateľské ambície v medzivojnovnej Bratislave Prednáška na konferencii: Nová architektura medzi centry a periferiami, Organizátori: Galerie výtvarného umění v Ostravě, p.o. a Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště Ostrava. Národní památkový ústav, Ostrava, 6. 11. 2018.

Uplatnenie výsledkov projektu

Objavné výsledky výskumu v oblasti histórie plánovania a výstavby Bratislavy v období uplynulých 100 rokov predstavujú konzistentný základ pre nasledujúce špeciálne zamerané výskumy v oblasti architektúry, urbanizmu ale aj všeobecných či lokálnych dejín. Výsledky výskumu súčasne predstavujú podstatný príspevok k všeobecnému poznaniu o plánovaní a výstavbe miest v období uplatňovania modernej paradigmy.

Nová hybridná metóda skúmania plánovania a výstavby mesta ako aj typológia mestských situácií, ktorú riešiteľský kolektív v rámci projektu zostavil, sú využiteľné v procese výskumu stredoeurópskych, resp. východoeurópskych miest vo všeobecnosti.

Výsledky výskumu realizovaného v rámci projektu sú bezprostredne uplatniteľné v plánovacej praxi na území mesta Bratislavy. Svedčí o tom aj spolupráca, ktorú riešiteľský kolektív nadviazal s Metropolitným inštitútom Bratislavy už v priebehu riešenia projektu. Získané poznatky predstavujú významný zdroj informácií využiteľný v procese ochrany kultúrneho dedičstva Bratislavy, pri posudzovaní nových stavebných zámerov na území mesta ako aj pri koncipovaní nových územnoplánovacích dokumentov.

Poznatky získané v rámci projektu zohrávajú nezanedbateľnú úlohu aj vo vzdelávacom procese budúcich architektov a urbanistov ale aj v procese celoživotného vzdelávania architektov a urbanistov či ostatných profesií, ktoré sa zaoberajú plánovaním mesta na úrovni mestskej a miestnej správy.

Súhrn výsledkov riešenia projektu a naplnenia cieľov projektu v slovenskom jazyku (max. 20 riadkov)

Výskum Bratislavy si kládol za cieľ priblížiť históriu moderného plánovania Bratislavy, odhaliť a opísať vzťah medzi plánovaním a výstavbou, definovať architektonické a urbanistické koncepcie a paradigmy relevantné vo vzťahu k mestskej štruktúre Bratislavy, preskúmať vybrané príklady ich uplatnenia v hmotnej štruktúre mesta a na ich základe odhaliť zákonitosti jej vývoja. Ako výskumný predpoklad slúžil fenomén neplánovaného mesta. Metodologický prístup tohto výskumu je hybridným spojením metód architektonického, urbanistického a architektonicko-historického kvalitatívneho skúmania a zobrazovacích nástrojov architektúry a urbanizmu. Pre lepšie pochopenie vzťahu medzi plánovanou a realizovanou výstavbou mesta a mechanizmu jeho fungovania, boli faktografické poznatky o histórii plánovania a výstavby konfrontované s vizualizáciou plánovaných aj realizovaných zásahov do mestskej štruktúry. Táto metóda súčasne umožnila identifikovať, abstrahovať a vizualizovať kľúčové črty mestského tkaniva a jeho premeny v priebehu ostatných vyše sto rokov. Nechronologické spätné skúmanie vývoja formy zástavby súčasne pomohlo identifikovať faktory stability a nestability mestskej štruktúry. Išlo doslova o zviditeľnenie neviditeľnej histórie, o spojenie lokálnych javov

naprieč históriou, ozrejenie ich vzájomnej súvislosti ako aj súvislosti s celomestskými tendenciami tak, aby bola ich korelácia zrejmá a zrozumiteľná. Ukázalo sa, že spojenie historiografie a inžinierskych disciplín ako je architektúra a urbanizmus a ich digitálnych zobrazovacích metód, umožňuje odhalenie inak nepozorovateľných zákonitostí a otvára možnosti pre nové komplexné ponímanie problematiky histórie plánovania a výstavby mesta. V procese skúmania bolo v rámci mestskej štruktúry Bratislavy identifikovaných niekoľko urbanistických situácií, ktoré sú pre toto mesto charakteristické a ktoré determinovalo práve moderné plánovanie. Tieto situácie zahŕňajú určité napätie vyplývajúce z konfrontácie organického vývoja mestskej štruktúry a moderného plánovania a zo vzťahu tradičných historických mestských priestorov a prvkov moderného urbanizmu. Základná charakteristika aj pomenovanie jednotlivých typov situácií vychádza z urbánnej morfológie, ale zahŕňa aj fenomenologický pohľad. Predkladanú typológiu urbánnych situácií Bratislavy tvorí 12 základných typov: 1. Od lineárnej ulice k zložitému mestskému priestoru, 2. Od periférie k novému centru, 3. Od jedinečného ku generickému, 4. Nábregie ako problém, 5. Fragmenty konceptov, 6. Mestotvorná moderna, 7. Nejednoznačný ring, 8. Križovatka nie je námestie, 9. Spojené nádoby: železnica a priemysel, 10. Od továrenského dvora k Downtownu, 11. Od športu ku komercii, 12. Bývanie. Každá zo spomenutých mestských situácií má v tejto interpretácii priradený samostatný naratív, ktorý reflektuje jej výskum z historického a priestorového hľadiska. Typológia mestských situácií slúžila ako zástupný objekt pri výskume mestského tkaniva Bratislavy, ale súčasne už sama svojou štruktúrou toto tkanivo charakterizovala. Prostredníctvom nej tak bolo možné identifikovať a objasniť špecifické javy a procesy, vrátane mechanizmu ich fungovania, ktoré mali a majú zásadný vplyv na vývoj mestskej štruktúry. Išlo napríklad o mechanizmus obstarania, prípravy, schválenia a uplatnenia regulačného, resp. územného plánu mesta, o uplatnenie fenoménu vyvlastnenia a asanácie, o proces objednania, prípravy a uplatnenia čiastkových regulačných štúdií a úlohu jednotlivých aktérov tohto procesu.

Súhrn výsledkov riešenia projektu a naplnenia cieľov projektu v anglickom jazyku (max. 20 riadkov)

The presented research of Bratislava, which aims to approach the history of modern planning in Bratislava, to reveal and describe the relationship between planning and construction, to define architectural and urban concepts and paradigms relevant to Bratislava's urban structure, to examine selected examples of their application in the material structure of the city and on their basis to reveal the laws of its development. The phenomenon of an unplanned city served as a research premise. The methodological approach of this research is a hybrid combination of methods of architectural, urban and architectural-historical qualitative research and presentation tools of architecture and urbanism. To better understand the relationship between planned and implemented city construction and the mechanism of its functioning, objective knowledge about the history of planning and construction was confronted with the visualization of planned and implemented interventions in the city structure. At the same time, this method has made it possible to identify, abstract and visualize key features of urban tissue and its transformation over the last hundred and more years. At the same time, non-chronological retrospective examination of the development of the form of development helped to identify the factors of stability and instability of the urban structure. It was literally about the visualising of invisible history, about connecting of local phenomena across history, about clarifying of their relations as well as the connection with city-wide tendencies so that their correlation is obvious and understandable. It turned out that the combination of historiography and engineering disciplines such as architecture and urbanism and their digital imaging tools, allows the discovery of otherwise unobservable patterns and opens up opportunities for a new comprehensive understanding of the history of urban planning and construction. In the process of investigating the planning and construction of Bratislava, several urban situations were identified within the city structure of Bratislava, which are characteristic of this city and which were determined by modern planning. These situations include some tensions arising from the confrontation of the organic development of urban structure and modern planning and from the relationship between traditional historic urban spaces and elements of modern urbanism. The basic characteristics and naming of individual types of situations are based on urban morphology, but it also includes a phenomenological view. The presented typology of urban situations in Bratislava consists of the following 12 basic types: 1. From linear

street to complex urban space, 2. From periphery to the new city centre, 3. From the unique to a generic, 4. Embankment as a problem, 5. Fragments of concepts, 6. City-shaping modernity, 7. The ambiguous ring, 8. The crossroad is not a square, 9. Synchronized Movements: Railways and Industry, 10. From factory yards to downtown, 11. From sports to commerce, 12. Housing. Each of the mentioned urban situations is assigned a separate narrative in this interpretation, which reflects its research from a historical and spatial point of view. The typology of Bratislava's urban situations served as a representative object in the research of Bratislava's urban tissue, but at the same time it characterized this tissue by its structure. Through it, it was possible to identify and clarify specific phenomena and processes, including the mechanism of their functioning, which had a major impact on the development of urban structure of Bratislava. It was, for example, a mechanism for procurement, preparation, approval and application of regulatory, respectively zoning plan of the city, the application of the phenomenon of expropriation and remediation, the process of ordering, preparation and application of partial regulatory studies and the role of individual actors in this process.